

PRÁVNÍ POVAHA RYB V ZÁKONĚ O RYBÁŘSTVÍ A NÁHRADA ŠKODY NA RYBÁCH ZPŮSOBENÁ ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝMI ŽIVOČICHY

ZBYNĚK LUBOVSKÝ

Ministerstvo zemědělství

Abstract in original language

Úvodní část článku analyzuje problematiku právní povahy ryb v českém rybářském právu. Zaměřuje se na problematiku vlastnictví ryb v rybníkářství a v rybářských revírech. Druhá část článku pojednává o problematice náhrad za škody na rybách způsobených zvláště chráněnými živočichy.

Key words in original language

Právní povaha ryb, rybníkářství, rybářské revíry, náhrada škod na rybách způsobených zvláště chráněnými živočichy.

Abstract

First part of the article analyzes the problem of legal prospect of fishes in the Czech fishing law. It's focusing on ownership of fish in fish farming grounds. The second part of the article deals with the issue of compensation of damages to fish caused by specially protected fauna.

Key words

Prospect of fishes, fish farming, fishing grounds, compensation of damages on fish caused specially protected fauna.

ÚVOD

Ryby, stejně jako všechna zvířata, považuje české právo za věc ve smyslu ustanovení § 118 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), avšak se specifickým postavením živého tvora¹. Mohou být a jsou předmětem prodeje, darování, vlastnictví nebo i společného jmění manželů.

Vlastník ryb může být odpovědný za škodu rybami způsobenou (v praxi mi není znám takový případ a lze si jej jen složitě představit) nebo naopak může škodu způsobenou na rybách požadovat. O problematice škod způsobených na rybách pojednám níže.

¹ Švestka J., a kol.: *Občanský zákoník – komentář*, 9. vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, s. 397 ISBN: 80-7179-881-9

Protože jsou ryby živými tvory, které podobně jako člověk mohou vnímat bolest a utrpení, je jejich právní režim upraven řadou zvláštních právních předpisů. Jedná se především o předpisy práva veřejného, pro jejichž obsah je typické stanovení konkrétních povinností subjektům, které jsou vůči rybám ve specifickém postavení (rybáři, rybníkáři, rybářští hospodáři a pod.). Dané povinnosti se pak v právních předpisech projevují především ve formě zákazů, příkazů a omezujících podmínek při chovu a lovu ryb. Účelem těchto právních norem je pak ochrana živých ryb jako významný veřejný zájem.

Mezi ty nejvýznamnější právní předpisy patří jednak zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon na ochranu zvířat proti týrání“) a především zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rybářství“).

Zákon na ochranu zvířat proti týrání je základním právním předpisem na úseku ochrany zvířat proti týrání a vychází z myšlenky, že zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest.² Cílem tohoto zákona je zacházet se zvířaty šetrně a snaha je ochránit před týráním, poškozováním jejich zdraví nebo bezdůvodným usmrcováním v důsledku lidského jednání, ať již se jedná o zvířata v lidské péči či volně žijící.³

Působnost zákona na ochranu zvířat proti týrání je však mnohem širší a nelze ji redukovat na pouhý zákaz týrání a zákaz propagace týrání zvířat. Vymezuje rovněž, která jednání se považují za týrání zvířat, upravuje široké spektrum právních povinností při nakládání se zvířaty. Upravuje rovněž řadu ustanovení správního trestání v případech porušení stanovených právních povinností.

Zákon o rybářství je stěžejním předpisem upravujícím právní úpravu rybářství jako chovu, zušlechťování, ochrany a lovu ryb v rybníkářství nebo při výkonu rybářského práva.⁴ Na rozdíl od některých zahraničních právních úprav⁵, neobsahuje legální definici termínu ryba a vystačí si tedy s tím, jak je tento pojem obecně chápán. Namísto toho užívá termín vybrané druhy ryb, který je taxativním výčtem těch druhů ryb, na které se vztahuje doba hájení, minimální

² *Preambule zákona na ochranu zvířat proti týrání*

³ *Prchalová J., Právní ochrana zvířat, Linde, Praha, 2009, s. 35*
ISBN: 978-807201-763-8

⁴ *Ustanovení § 2 písm. a) zákona o rybářství*

⁵ *Gesetz zur Neufassung des Sächsischen Fischereigesetzes (GVBl. Nr. 9 vom 30. Juli 2007 S. 310)*

lovná míra a další povinnosti upravené ustanoveními zákona o rybářství.⁶

Jak uvádí výše uvedená definice, upravuje zákon o rybářství dva odlišné instituty péče o ryby, které se vytvořily historickým vývojem za posledních více jak 500 let. Tím prvním je rybníkářství, kterým se rozumí⁷ chov a lov ryb, popřípadě vodních organismů v rybníce nebo ve zvláštním rybochovném zařízení, uskutečňovaný k zajištění produkce ryb a rybího masa, popřípadě produkce vodních organismů nebo produkce rybí násady pro rybníky anebo pro zarybňování rybářských revírů.

Druhým institutem je pak výkon rybářského práva, kterým je⁸ činnost v rybářském revíru povolena právnické nebo fyzické osobě příslušným orgánem státní správy rybářství podle § 19 až § 24, spočívající v plánovitém chovu, ochraně, lovu a přisvojování si ryb, popřípadě vodních organismů, jakož i v užívání pobřežních pozemků v nezbytném rozsahu.

Tak jako je mezi pojetím rybníkářství a výkonem rybářského práva veliký, i když veřejností často nepochopený, rozdíl, je rozdílné právní uchopení ryb v těchto dvou institutech.

RYBNÍKÁŘSTVÍ

Přestože rybníkářství má i významnou krajínotvornou funkci,⁹ je primárně odvětvím zemědělské výroby¹⁰ a rybníkář je v první řadě zemědělským podnikatelem ve smyslu ustanovení § 2e odst. 1 zákona o zemědělství. Smyslem a účelem rybníkářství je především

⁶ *Vybraným druhem ryb se dle ustanovení § 2 písm. r) zákona o rybářství rozumí bolen dravý, candát obecný, hlavatka obecná, jelec jesen, jelec tloušť, jeseter malý, kapr obecný, lín obecný, lipan podhorní, losos obecný, ostrorečka stěhovavá, parma obecná, podoustev nosák, pstruh duhový, pstruh obecný, siven americký, sumec velký, štika obecná, úhoř říční, mník jednovousý a všechny druhy síhů*

⁷ *Ustanovení § 2 písm. b) zákona o rybářství*

⁸ *Ustanovení § 2 písm. f) zákona o rybářství*

⁹ *Průvodce Operačním programem Rybářství 2007 – 2013, Ministerstvo zemědělství, Praha, 2010, s. 4, ISBN: 978-80-7084-922-4*

¹⁰ *Dle ustanovení § 2e odst. 3 písm. f) zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zemědělství“) se zemědělskou výrobou rozumí chov ryb, vodních živočichů a pěstování rostlin ve vodním útvaru povrchových vod na pozemcích vlastních, pronajatých nebo užívaných na základě jiného právního důvodu*

zajišťování produkce ryb, rybího masa, vodních organismů nebo rybí násady¹¹ pro potřeby trhu.

Z výše uvedeného důvodu nejsou ani ryby v rybnících volně žijícími zvířaty¹², ale hospodářskými zvířaty¹³ ve vlastnictví rybníkáře.¹⁴ Tomu odpovídá i dikce ustanovení § 2 písm. b) zákona o rybářství, definující rybníkářství, ve kterém, oproti výkonu rybářského práva, nedochází k přisvojování ryb jejich ulovením, neboť ty již svého vlastníka mají. Ve stejném duchu je v zákoně o rybářství i definován lov jako činnost směřující k ulovení ryby nebo vodního organismu v rybníkářství anebo ulovení a přisvojení si ryby nebo vodního organismu při výkonu rybářského práva za podmínek stanovených tímto zákonem.¹⁵

Aby mohly být živé a neulovené ryby předmětem vlastnictví a vlastnické právo k nim mělo svůj obsah tj.: právo věc užívat a požívat její plody a užítky (*ius utendi et fruendi*), právo s věcí disponovat (*ius disponendi*) a právo věc držet (*ius possidendi*)¹⁶ musí být k tomu rybník, popř. jiná vodní nádrž sloužící k chovu ryb, uzpůsoben.

Právo rybníkáře disponovat a držet ryby jako předmět svého vlastnictví je ošetřeno v ustanovení § 15 odst. 6 písm. a) zákona č. 254/2001 Sb., vodní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vodní zákon“). Toto ustanovení zakazuje vodním dílům vytvářet bariéru pohybu ryb a vodních živočichů v obou směrech vodního toku. To však neplatí, jde-li o rybníky nebo vodní nádrže pro chov ryb. Pokud by tomu tak nebylo a rybník by nesměl vytvářet bariéru k zadržení rybí obsádky v něm, mohly by ryby migrovat do vodního

¹¹ Ustanovení § 2 písm. b) zákona o rybářství

¹² Ustanovení § 3 písm. b) zákona na ochranu zvířat proti týrání definuje volně žijící zvíře jako: *zvíře, patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.*

¹³ Ustanovení § 3 písm. d) zákona na ochranu zvířat proti týrání definuje hospodářské zvíře jako: *„zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací“.*

¹⁴ *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 540/2003, ze dne 29.4.2004*

¹⁵ Ustanovení § 2 písm. j) zákona o rybářství

¹⁶ *Fiala J., a kol.: Občanské právo hmotné, 3. Vydání, MU Brno, Brno 2002, s. 107 ISBN 80-210-2793-2*

toku a zpět, vlastnické právo by ztratilo svůj obsah a ryby by byly věci ničí (res nullius) stejně, jako tomu je v případě ryb v rybářském revíru.

Zákon o rybářství pak dále stanoví základní právní povinnosti, které rybníkář musí při chovu ryb dodržovat. Kromě obecného zákazu týrání¹⁷ upravuje zákon o rybářství povolené metody a zakázané způsoby lovu ryb.

V rybníkářství se lov ryb provádí hromadně účinnou metodou lovu nebo lovem na udici.¹⁸ Právním předpisem stanovenými hromadně účinnými metodami lovu ryb je považován lov ryb do sítí vlečných, tažných, vrhacích, stavěcích, vodorovných nebo lapacích, nebo pomocí drobného rybářského náčiní se síťovým výpletem. Hromadně účinnou metodou lovu ryb je dále lov prováděný prostřednictvím manipulace vodou, lov do různě konstruovaného technického zařízení, lov do stálého lovicího zařízení.¹⁹

Mezi způsoby lovu zakázané v rybníkářství patří lov za použití prostředků výbušných, otravných nebo omamných látek.²⁰ Ministerstvo zemědělství je sice oprávněno na základě žádosti rybníkáře z tohoto zákazu udělit výjimku v případech, kdy neexistuje žádné jiné uspokojivé řešení pro odstranění negativního vlivu vodního prostředí,²¹ avšak za účinnosti současného zákona o rybářství se tak ještě nestalo. Rovněž je zakázáno používat při lovu bodců, lapaček, udic bez prutů, vidlic a rozsošek, jakož i střílet ryby, tlouci ryby, chytat je na šňůry, do rukou a do ok.

Mezi zakázané způsoby lovu ryb v rybníkářství patří rovněž i lov ryb za pomoci elektrického proudu nebo lov ryb pod ledem (tzv. na dírkách). Z těchto dvou zakázaných způsobů lovu ryb jsou však správními orgány udělovány výjimky pro potřeby rybníkářské praxe.

Další povinností rybníkáře stanovenou zákonem o rybářství je pak vedení evidence o hospodaření, o dosaženém hospodářském výsledku v rybníkářství, o lovu ryb na udici a její předložení orgánu státní správy rybářství do 30. dubna následujícího kalendářního roku.

VÝKON RYBÁŘSKÉHO PRÁVA V RYBÁŘSKÉM REVÍRU

Rybářské revíry v naší kulturní krajině zajišťují mimo rekreační potenciál lovu ryb také dlouhodobý systém rybářského

¹⁷ Ustanovení § 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání

¹⁸ Ustanoven § 3 odst. 2 zákona o rybářství

¹⁹ Ustanovení § 1 vyhlášky č. 197/2004 Sb.

²⁰ Ustanovení § 13 odst. 2 písm. a) zákona o rybářství

²¹ Ustanovení § 13 odst. 4 zákona o rybářství

obhospodařování našich povrchových vod za účelem udržení bohatého spektra rybích druhů téměř odpovídající přirozeným populacím v lokalitách pro ně vhodných.²²

Výkon rybářského práva na rybářském revíru není podnikáním, ale jedná se o činnost provozovanou ve veřejném zájmu,²³ jehož prostřednictvím stát naplňuje svou ústavní povinnost dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství, zakotvenou v čl. 7 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky.

Podstata výkonu rybářského práva v české právní úpravě směřuje v prvé řadě k naplnění zmíněné ústavní povinnosti, v tomto případě k ochraně ryb a jiných vodních organismů. Výkon rybářského práva na rybářském revíru není definován jako výrobní činnost či podnikání, ale jako vztah k volně žijícím živočichům (rybám a jiným vodním organismům), jež tvoří součást ekosystému.²⁴

Rybářské právo se v historii a převážně i v současnosti vykonávalo na vodních tocích, a proto s nimi částečně i sdílelo svůj právní režim. Oproti rybníkům, které prakticky vždy měly svého konkrétního vlastníka, byly vodní toky považovány za buď za res extra commercium²⁵ nebo patřily panovníkovi (tzv. královský regál), který rybářské právo přenechával svým podaným.²⁶ Podobně pak tomu bylo i u ryb v řece, které buď nepatřili nikomu, anebo byly majetkem panovníka (resp. šlechty).

V současné době zákon o rybářství ani jiný právní předpis explicitně neřeší vlastnictví volně žijících ryb, upravuje pouze jejich nabytí do vlastnictví ulovením, a to oprávněným subjektem rybářského práva, tedy originárním způsobem založeným na oprávnění přivlastňovat si ryby v mezích zákona o rybářství. Z toho judikatura²⁷ i odborná

²² *Vize Českého zemědělství po roce 2010, Ministerstvo zemědělství, Praha, 2010, s. 33*

²³ *Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 7 A 33/2002-42 ze dne 24. února 2004*

²⁴ *Rozhodnutí Ministerstva zemědělství č.j. 20735-3/2009-16230 ze dne 2. září 2009*

²⁵ *Šilar J., Böhm A.: Vodní zákon a souvisící předpisy, Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 1979, s. 25*

²⁶ *Hemelík T., Rybářství a právo, Orac, Praha, 2000, s. 11 ISBN 80-86199-14-2*

²⁷ *např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 4. 1996, sp. zn. 6 A 78/94, publikované v časopise Správní judikatura pod č. 338, ročník 1998 nebo rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 540/2003, ze dne 29.4.2004*

právnícká literatura dovozuje, že na rozdíl od ryb v rybnících není vlastnictví k rybám v tekoucích vodách možné a že neuložené ryby ve vodních tocích se pokládají za věc ničí.²⁸

Ryby ve vodních tocích, podobně jako zvěř v lesích, jsou věcí ničí (res nullius) avšak s tím, že nabytí do vlastnictví jejich ulovením nemůže kdokoli, ale pouze osoba, která je k tomu zákonem oprávněna.²⁹ Oprávnění k lovu ryb se prokazuje rybářským lístkem a povolenkou k lovu ryb,³⁰ vyjma uživatele rybářského revíru, který je k výkonu rybářského práva (jehož součástí je i lov ryb a jejich přisvojení)³¹ oprávněn přímo z rozhodnutí orgánu státní správy rybářství o přenechání výkonu rybářského práva na konkrétním rybářském revíru.

Nejen pro potřeby tohoto příspěvku je pak zajímavé, jak se ryba v rybářském revíru stane res nullius. Volně žijící živočich je věcí ničí sice ze své podstaty, nicméně u ryb v rybářských revírech je věc přeci jen poněkud složitější. Podstatou rybářství je (stejně jako u myslivosti) nutné hospodaření s volně žijícími živočichy. Zatímco však u myslivosti je nedílnou součástí tohoto hospodaření i regulace stavů v narušeném řetězci predátorů³² u rybářství je tomu spíše naopak. Vlivem silné industrializace, ekologických havárií, vodních staveb, predačního tlaku dravců apod., se populace rybích společenstev v českých řekách jen velmi složitě samy udržují a rozmnožují. Právě z tohoto důvodu je každému uživateli rybářského revíru, rozhodnutím orgánu státní správy rybářství, stanovena roční zarybňovací povinnost (viz dále v článku).

Uživatel rybářského revíru (obdobně jako rybníkář) nejprve nakoupí, popř. vypěstuje, rybí násadu, kterou nabude do svého vlastnictví jako, kteroukoliv jinou věc. Poté, podle zarybňovacího plánu, tuto násadu vypustí (obvykle na jaře či na podzim) do konkrétní části rybářského

²⁸ Kindl, M.: *K jednomu regálu (Co může a co nemůže být předmětem výhradního vlastnictví státu na příkladu rybářského práva, Právník 8/1996, s. 735 a násl., Tomsa, M.: Právní problematika náhrady škody rybářským organizacím vypouštěním závadných odpadů, Hospodářské právo 10/1984, str. 766 a násl.,*

²⁹ Čechura V., *Komentář k zákonu o myslivosti, ČMMJ, Praha, 2002, s. 7 ISBN 80-990754-9-5*

³⁰ *Ustanovení § 13 odst. 7 věta první zákona o rybářství uvádí, že při lovu v rybářském revíru je osoba provádějící lov povinna mít u sebe rybářský lístek, povolenku k lovu, nejde-li o uživatele rybářského revíru*

³¹ *Ustanovení § 2 písm. f) zákona o rybářství*

³² Čechura V., *Komentář k zákonu o myslivosti, ČMMJ, Praha, 2002, s. 8 ISBN 80-990754-9-5*

revíru. V tuto chvíli dochází k tzv. derelikci, tedy k zániku vlastnického práva opuštěním věci³³ a ryba se stává věcí ničí. To je významný rozdíl oproti rybníkářství, kdy vysazením rybí násady do rybníku nedochází k zániku vlastnického práva (viz výše).

Protože je výkon rybářského práva v první řadě vyjádřením ústavní povinnosti státu dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochrany životního prostředí je, na rozdíl od právní úpravy rybníkářství, svázán mnohem větším množstvím právních povinností včetně rozšířeného výčtu zakázaných způsobů lovu ryb.

Kromě způsobů lovu zakázaných v rybníkářství (viz výše) je v rybářských revírech dále zakázán lov:

- a) vybraných druhů ryb po dobu jejich hájení z důvodu ochrany jejich rozmnožování,
- b) vybraných druhů ryb, které nedosáhly nejmenší lovné míry, z důvodu ochrany těchto druhů ryb,
- c) mimo denní doby lovu ryb v kalendářním roce z důvodu ochrany rybí obsádky,
- d) za použití jakýchkoliv stálých zařízení k lovu ryb nebo sítí, které nejsou od sebe vzdáleny alespoň 50 m, nebo zabraňovat tahu ryb po i proti vodě,
- e) z lodí obytných, z plavidel veřejné dopravy a ze zvláštních plovoucích zařízení využívaných k přepravě materiálu,
- f) v plavebních komorách,
- g) v blízkosti přehradních hrází nejméně 100 metrů od hrázového tělesa,
- h) ze silničních a železničních mostů,
- i) v místech, kde se nahromadily ryby za mimořádně nízkého stavu vody nebo při škodlivém znečištění vody a též ryby shromážděné k přezimování a rozmnožování, lovit rybí plůdky, pokud tato opatření nečiní uživatel rybářského revíru k záchraně ryb nebo k jejich přenesení do jiných vod,
- j) ryb do slupů, vrší,
- k) v rybím přechodu nebo do vzdálenosti 50 m nad ním a pod ním.³⁴

³³ Fiala J., a kol.: *Občanské právo hmotné*, 3. Vydání, MU Brno, Brno 2002, s. 121 ISBN 80-210-2793-2

³⁴ *Ustanovení § 13 odst. 3 zákona o rybářství*

Uživatel rybářského revíru musí, kromě vedení evidence o hospodaření, o dosaženém hospodářském výsledku a evidence o vydání povolenek k lovu v rybářském revíru, rovněž splnit i další povinnosti stanovené rozhodnutím orgánu státní správy rybářství. Jedná se především o:

- a) stanovení rybářského hospodáře a jeho zástupce,
- b) způsob hospodaření, přičemž se dbá o zachování a rozvoj původní rybí obsádky a podle toho je stanoveno, zda se jedná o rybářský revír je pstruhový nebo mimopstruhový,
- c) postup zarybňování podle druhu, počtu a věkových kategorií vysazovaných ryb,
- d) maximální počty vydávaných povolenek k lovu.

Při stanovení způsobu hospodaření v rybářském revíru příslušný rybářský orgán určí podle ekologického charakteru rybářského revíru a dosavadní skladby rybí obsádky zejména:

- a) množství vysazovaných ryb pro jednotlivé kalendářní roky podle druhu a množství ryb v jedné věkové kategorii,
- b) předpokládaný minimální roční výlovek lovem na udici nebo jiným způsobem lovu,
- c) s ohledem na produkční schopnost rybářského revíru možnost hospodářské těžby nebo regulačního odlovu.

Při stanovení postupu zarybňování příslušný rybářský orgán vychází ze skladby rybí obsádky rybářského revíru s cílem doplňování té části rybí obsádky, která se nedoplňuje přirozenou cestou. Zarybňování nesmí ohrozit rovnováhu rybí obsádky v rybářském revíru. Revír se zarybňuje po celé ploše rovnoměrně a zarybňování se provádí s ohledem na ekologické odchylky jednotlivých částí rybářského revíru.

Stanovením maximálních počtů vydávaných povolenek na 1 ha vodní plochy rybářského revíru příslušný rybářský orgán reguluje rybářské využívání rybářského revíru tak, aby populace ryb, které jsou lovem nejvíce ovlivňovány, neklesly pod hranici porušení rovnováhy rybí obsádky. Zpravidla stanoví maximálně 15 celoročních povolenek v revírech pstruhových a 25 celoročních povolenek v revírech mimopstruhových. Dohodnou-li se uživatelé rybářských revírů na společné platnosti vydávaných povolenek nebo v případě, kdy je osoba uživatelem více rybářských revírů, lze maximální počty vydávaných celoročních povolenek se společnou platností na více revírech sčítat.

K PROBLEMATICE NÁHRAD ZA ŠKODU NA RYBÁCH

Protože je chov ryb svázán celou řadou právních povinností, je škoda na nich způsobená o to citelnější. Je-li škoda způsobena člověkem,

náleží vlastníkovu nebo tomu kdo k nim má státem udělené právo hospodaření obrana buď v občanskoprávním, nebo adhezním řízení. V případě, že je však škoda způsobena zvláště chráněným živočichem, před jehož zásahy se rybáři nemohou účinně bránit svépomocí, poskytuje náhradu škody stát podle zákona č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o poskytování náhrad“).

V posledních deseti letech se pak hitem rybářského práva stala problematika náhrady škod na rybách v rybářském revíru způsobených především kormoránem velkým a částečně i vydrou říční.

Zákon o poskytování náhrad je jedním z mála právních předpisů v České republice, který se zabývá problematikou náhrad za omezení vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu na ochraně přírody a krajiny.³⁵ Kompenzace škod způsobených zvláště chráněnými živočichy³⁶ je jednou z mnoha funkcí ekonomických nástrojů práva životního prostředí³⁷, jejímž smyslem je pozitivně motivovat subjekty práva k dodržování zákazu lovu těch živočichů, jejichž taxativní výčet je uveden v ustanovení § 3 zákona o poskytování náhrad.

Mezi nejfrekventovanější předmět náhrad škod je škoda způsobená na rybách. Náhradu škody na rybách lze poskytnout jen, byla-li způsobena kormoránem velkým, nebo vydrou říční, pokud se v době a na místě vzniku škody prokazatelně zdržovala. Byla-li škoda způsobena na rybách v sádkách, rybích líhních a odchovnách, klecových odchovech nebo pstružích farmách, poskytne se náhrada škody jen tehdy, pokud tyto byly v době vzniku škody oploceny a na případném přítoku a odtoku vody opatřeny mřížkami bránícími vniknutí vydry.³⁸

V dubnu roku 2006 nabyla účinnosti novela zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů, kterou bylo změněno i ustanovení § 2 písm. d) zákona o poskytování náhrad, který definuje pojem ryba pro účely tohoto zákona. Rybami se, čistě pro účely zákona o poskytování náhrad, rozuměly ryby chované k hospodářským účelům v rybnících, sádkách, rybích líhních a odchovnách, klecových odchovech nebo

³⁵ *Důvodová zpráva k zákonu o poskytování náhrad*

³⁶ *Ustanovení § 48 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů*

³⁷ *Damohorský M., a kol.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 2007, s. 42 ISBN: 978-80-7179-498-1*

³⁸ *Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o poskytování náhrad*

pstružích farmách. Výše zmíněnou novelou pak přibyly i ryby v rybářských revírech.

Záměr zákonodárce je zřejmý, i když způsob provedení byl značně nešťastný. Smyslem změny definice bylo rozšířit předmět náhrady za škodu na rybách v rybářských revírech, kterou je ze zákona oprávněn vymáhat uživatel rybářského revíru.³⁹ Bohužel se jedná o tradiční neduh českého legislativního procesu, kdy poslaneckou iniciativou dojde ke změně jednoho ustanovení zákona, bez toho aniž by se poslanecká sněmovna zabývala tím, zda nové změny koncepčně a systematicky zapadá do kontextu celé právní úpravy. O skutečnosti, že se jedná o tradiční „přílepek“, jehož ústavnost je značně problematická ani nemluvě. Je tak otázkou, k čemu bude uživatelům rybářských revírů dobré, že je rybou považována i ryba v rybářských revírech, která není majetkem, ale věcí bez vlastníka (viz výše), když zákon o poskytování náhrad hradí pouze škody na majetku, zdraví a životě osob.

Na výše uvedenou změnu zákona reagovalo Ministerstvo životního prostředí sdělením, ve kterém uvádí, že „doplnění definice o ryby chované v rybářských revírech s cílem rozšířit poskytování náhrad i na ryby volně žijící ve vodních tocích je v přímém rozporu s účelem a smyslem zákona o poskytování náhrad, podle kterého stát poskytuje pouze náhrady za škody na majetku osob a škody na životě nebo zdraví fyzických osob. V případě ryb žijících v rybářských revírech jde obdobně jako u zvěře o „věc ničí“ (res nullius), nejde o vlastnictví konkrétní osoby, a nevzniká tedy škoda žádnému vlastníku. Vlastnické právo k rybám vzniká v tomto případě až jejich ulovením. Zákon o poskytování náhrad v souladu s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, který zakotvuje poskytování náhrad pouze za omezení vlastnického práva nebo přímo za vyvlastnění, umožňuje poskytování náhrad škod jen u ryb v uzavřených objektech, kde lze prokázat vlastnictví k nim“.⁴⁰

Ministerstvo životního prostředí pak ve svém stanovisku odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 540/2003 ze dne 29. 4. 2004, který judikoval, že „zákon o rybářství ani jiný právní předpis přitom výslovně neřeší vlastnictví volně žijících ryb, upravuje pouze to, že oprávněný subjekt rybářského práva je do svého vlastnictví nabývá ulovením jakožto způsobem nabytí vlastnictví podle zvláštního zákona, tedy originárním způsobem založeným na oprávnění přivlastňovat si ryby v mezích zákona o rybářství. Z toho právnícká literatura dovozuje, že na rozdíl od ryb v rybnících není vlastnictví k rybám v tekoucích vodách možné a že neulovené ryby ve

³⁹ *Ustanovení § 12 odst. 11 zákona o rybářství*

⁴⁰ *Sdělení odboru legislativního k problematice poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy za škody způsobené na rybách v rybářských revírech. Praha: Věstník Ministerstva životního prostředí, 2006. Částka 9. Ročník XVI. ISSN 0862-9013*

vodních tocích se pokládají za věc ničí... ztráta dosud neulovených ryb žijících ve vodních tocích tím, že je zkonsumovala (v tomto posuzovaném případě) vydra, nemůže představovat snížení majetkového stavu oprávněného subjektu rybářského práva, který ryby k okamžiku jejich ztráty nevlastnil (jejich hodnota netvořila jeho majetkový stav), neboť je ulovením nenabyl do svého vlastnictví“.

Nejvyšší soud pak také dodává, že majetkovou újmu netvoří pouze skutečná škoda (tj. částka odpovídající hodnotě ryb, které posloužily vydrám za potravu), ale její součástí je rovněž ušlý zisk oprávněného subjektu rybářského práva (tj. důvodně očekávaný majetkový prospěch, kterého by subjekt rybářského práva dosáhl ulovením ryb, kdyby nebylo škodné události). Výši ušlého zisku poté Nejvyšší soud vyčísluje hodnotou předpokládaného výtěžku lovu po odečtení nákladů, které by při normálním běhu věcí musely být vynaloženy.⁴¹

Výše uvedený právní názor byl poté potvrzen řadou dalších rozsudků Nejvyššího soudu, přičemž za významný lze považovat sp. zn. 25 Cdo 3206/2007 ze dne 26. 8. 2009, který rozšířil pojem skutečné škody, kterou „mohou být i náklady, které poškozený ze svého majetku vynaložil zbytečně. Takovými zbytečnými náklady mohou být i výdaje, které subjekt rybářského práva vynaložil ze svých prostředků na doplnění stavu ryb (zarybnění) ve vodních tocích, k nimž vykonával rybářské právo, byť mu k rybám samotným nesvědčilo vlastnické právo“.

Pro dosud publikovanou judikaturu Nejvyššího soudu týkající se problematiky náhrad škod na rybách jsou při tom podstatné dvě skutečnosti. Za prvé vycházely z právního stavu před vydáním zákona o poskytování náhrad, tedy v době, kdy se na tuto problematiku vztahovala úprava (dnes již zrušeného⁴²) zákona č. 23/1962 Sb., o myslivosti. Za druhé všechny rozsudky vycházely z právního stavu před nabytím účinnosti současného zákona o rybářství.

První skutečnost je významná pro posouzení škody vzniklé na rybách a rozsahu její náhrady. Druhá pak pro vymezení subjektu oprávněného vymáhat škodu na rybách.

Před nabytím účinnosti zákona o poskytování náhrad upravoval tuto problematiku již zrušený zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, který ve svém ustanovení § 34 odst. 3 stanovil, že „škody způsobené zvěří, jejíž početní stavy nemohou být lovem snižovány, hradí stát“. Protože zákon neobsahoval vlastní definici škody, vycházelo se při určení

⁴¹ *Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 540/2003 ze dne 29. 4. 2004.*

⁴² *Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti byl zrušen 1.7. 2002, kdy nabyl účinnosti současný zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů*

rozsahu škody z obecných ustanovení o náhradě škody.⁴³ Zákon o poskytování náhrad však obsahuje vlastní legální definici škody, a to v ustanovení § 2 písm. b), kdy za škodu považuje „újmou způsobenou vybraným živočichem uvedeným v § 3 na životě nebo zdraví fyzické osoby anebo na majetku osob uvedeném v § 4 písm. b) až i)“.

Prováděcí právní předpis⁴⁴ pak při stanovení rozsahu škody uvádí, že výše náhrady škody se určí jako obvyklá cena. Obvyklá cena je cena, která by byla dosažena při prodeji ryb v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni vzniku škody, a nelze-li přesně určit den vzniku škody, ke dni, kdy s největší pravděpodobností škoda vznikla.

Zákon o poskytování náhrad tak podstatně zúžil rozsah náhrady škody a redukoval ji na pouhou cenu jatečného masa. Nezapočítává zde hodnotu chovnou, trofejovou ani hodnotu účelně vynaložených nákladů na uvedení věci v předešlý stav tzv. re-introdukcí ryb.

Z hlediska výše uvedené judikatury je pak podstatné, že zákon o poskytování náhrad zužuje rozsah náhrady škody pouze na škodu skutečnou a nezapočítává do rozsahu i ušlý zisk, na který rybáře často odkazoval Nejvyšší soud.

Z tohoto pohledu je pak zcela nevýznamná výše uvedená novela zákona o poskytování náhrad, která změnila ustanovení § 2 písm. d) tak, že se rybami rozumí i ryby v rybářských revírech, protože se dle ustanovení § 2 písm. b) hradí škoda na majetku a jak již bylo podrobně rozebráno výše, ryby v rybářských revírech jsou volně žijícím živočichem a nikoliv majetkem (nemají vlastníka).

Druhým významným posunem, kterým se doposud judikatura nezabývala, je relativně nový zákon o rybářství, konkrétně znění jeho ustanovení § 12 odst. 11. Toto ustanovení uvádí, že za škodu způsobenou na rybí obsádce v rybářském revíru nebo na rybníku nebo ve zvláštních rybochovných zařízeních odpovídá osoba, která ji způsobila. K vymáhání škody je oprávněn uživatel rybářského revíru nebo rybníkář.

Zákonodárce tím jasně a zřetelně, oproti předchozí právní úpravě, určuje subjekt oprávněný k vymáhání škody na rybářském revíru. Tímto oprávněným subjektem je uživatel rybářského revíru a dle ustanovení § 12 odst. 11 zákona o rybářství mu přísluší právo

⁴³ Konkrétně ustanovení § 442 odst. 1 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech

k vymáhání náhrady škody na rybí obsádce v rybářském revíru, a to i přesto, že tato rybí obsádka není jeho vlastnictvím.

KRÁTKÉ ZAMYŠLENÍ NAD ÚSTAVNĚ-PRÁVNÍ ROVINOU PROBLÉMU

Na základě výše popsaného se vkrádá zlovolná myšlenka, co by se stalo, kdyby se některý ze subjektů rybářského práva rozhodl podrobit zákon o poskytování náhrad testem ústavnosti.

Představme si následující modelovou situaci: Subjekt A, rybníkář, nakoupí do svého vlastnictví rybí násadu v hodnotě 100 tisíc Kč. Subjekt B, uživatel rybářského revíru, rovněž nakoupí do svého vlastnictví rybí násadu v hodnotě 100 tisíc Kč.

Subjekt A vypustí tuto násadu do rybníka, který vlastní. Ryby se v tomto případě, jak je popsáno výše, nestávají volně žijícím živočichem, ale jako hospodářské zvíře zůstávají ve vlastnictví subjektu A.

Subjekt B vypustí svoji násadu do rybářského revíru. V tu chvíli však dochází tzv. derelikci, tedy k zániku práva opuštěním věci. Jedná se projev vůle vlastníka (subjektu B) nebýt nadále vlastníkem věci tj. ryb⁴⁵ a ryby se v ten okamžik stávají volně žijícím živočichem bez vlastníka. Nečinní to zcela dobrovolně, ale na základě zákona, neboť mu byla uložena zarybňovací povinnost rozhodnutím orgánu státní správy rybářství.⁴⁶

Po roce přiletí hejno zimujících kormoránů a subjektu A i B vysazené ryby spase.

Je zřejmé, že oběma subjektům vznikla újma, a to minimálně v hodnotě vynaložených 100 tisíc Kč.

Subjektu A vznikla skutečná škoda v hodnotě, kterou by po roce chovu měly ryby na trhu. Ani on nemá nárok na ušlý zisk, který by bezesporu utržil, pokud by ryby prodával po dvou, třech letech od jejich vysazení, protože se dle prováděcí vyhlášky hradí pouze cena, která by byla dosažena při prodeji ryb ke dni vzniku škody.⁴⁷

Subjektu B sice (dle současné judikatury a stanoviska Ministerstva životního prostředí) skutečná škoda nevznikla, neboť v rozhodné chvíli nebyl vlastníkem kormoránem zkonsumovaných ryb. Vznikla

⁴⁵ *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 874/2001, ze dne 12.12.2002*

⁴⁶ *Ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o rybářství*

⁴⁷ *Ustanovení § 1 odst. 1 vyhlášky č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody...*

mu však újma v podobě ušlého zisku neboť z prodeje povolenek k lovu ryb, který by za dva tři roky od vysazení zmíněné násady mohl očekávat, by se mu vynaložená investice vrátila zpět a vznikl by mu zisk, za který by rybářský revír dle rozhodnutí orgánu státní správy opět zarybnil. Z vynaložených peněz však nedostane nic. Ani účelně vynaložené náklady, ani ušlý zisk.

Zatímco tedy subjekt A dostane svých 100 tisíc zpět, plus sumu, o kterou se cena rybí obsádky za rok zvýšila, subjekt B je se svým návrhem na náhradu škody neúspěšný.

Článek 1 věta první Listiny základních práv a svobod stanoví, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Rovnost v tomto pojetí, mimo jiné, znamená, že normy právního řádu mají ukládat povinnosti a poskytovat práva a jiné výhody všem za týchž podmínek stejně.⁴⁸ Z postulátu rovnosti sice nevyplývá požadavek obecné rovnosti všech se všemi, plyne z něj však požadavek, aby právo bezdůvodně nezvýhodňovalo jedno před druhými.⁴⁹

Jak vyplývá z bohaté judikatury Ústavního soudu, je rovnost pojmem relativním. Zásadu rovnosti v právech je proto třeba rozumět tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, neplyne z něho však závěr, že by každému muselo být přiznáno jakékoliv právo.⁵⁰

Přes ústavou proklamovanou rovnost v právech je tedy věcí státu, aby v zájmu zajištění svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytuje méně výhod (práv) než jiné. Nesmí však postupovat zcela libovolně ale musí prokázat, že tak činí ve veřejném zájmu, pro veřejné blaho a pouze s odvoláním na veřejné hodnoty.⁵¹

A právě v tomto bodě vidím možný zárodek konfliktu.

Článek 7 Ústavy České republiky uvádí, že stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Toto ustanovení ukládá státu a povinnost a odpovědnost státu, aby prostřednictvím zákonů, zabezpečil jak šetrnost při využívání přírodních zdrojů, tak i způsob a metody ochrany životního prostředí.⁵² Této povinnosti pak

⁴⁸ Pavlíček V., Hřebejk J., a kol.: *Ústava a Ústavní řád České republiky 2. díl: Práva a svobody*, Linde, Praha 1995, s. 35 ISBN 80-7201-000-X

⁴⁹ *Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 38/01 ze dne 12. března 2003*

⁵⁰ *Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. ledna 2003*

⁵¹ *Nález Ústavního soudu ČSFR Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. října 1992*

⁵² Pavlíček V., Hřebejk J.: *Ústava a Ústavní řád České republiky Svazek 1: Ústava ČR*, Linde, Praha 1994, s. 51 ISBN 80-85647-38-9

odpovídá právo každého na příznivé životní prostředí uvedené v čl. 35 Listiny základních práva a svobod.

Výkon rybářského práva je pak jedním z projevů veřejného zájmu uvedeného v článku 7 Ústavy České republiky a v čl. 35 Listiny základních práva a svobod, jímž je, v tomto případě, chov a podpora života ryb. Existence rybářských revírů je tak výrazem veřejného zájmu na šetrném využívání přírodních zdrojů a na ochraně přírodního bohatství (především ryb a jiných vodních organismů v rybářském revíru). Zákon o rybářství tak upravuje jak výsadu a právo ryby lovit, tak ochranu a péči o ryby, jako o živočišný druh.⁵³

Je proto poněkud kontroverzní přístup státu, který subjektu, jenž za něj vykonává onen veřejný zájem na ochraně přírodního bohatství formou výkonu rybářského práva, náhradu za způsobené škody nepřiznává, zatímco podnikatelským subjektům ano. Kontroverze je pak o to viditelnější právě při porovnání obou institutů rybářského práva: rybníkářství a výkonu rybářského práva. Zatímco na jedné straně je čistě na volné úvaze rybníkáře, kdy a jak vodní nádrž zarybní, a před nálety kormoránů může částečně rozsah vzniklé škody eliminovat včasným slovením, uživatel rybářského revíru musí při zarybnování naplnit rozhodnutí orgánu státní správy a případné slovení již zarybněného revíru je značně problematické.

Výkon rybářského práva jako veřejného zájmu na ochraně přírodního bohatství je pak logicky podroben mnohem sofistikovanější právní úpravě a administrativním překážkám, než rybníkářské hospodaření.

V konečném důsledku lze pak rovněž polemizovat, zda právní úprava obsažená v zákoně o poskytování náhrad nekráčí i proti výše deklarovanému veřejnému zájmu obsaženému v čl. 7 Ústavy České republiky a čl. 35 Listiny základních práva a svobod.

Právní úprava zákona o poskytování náhrad se vztahuje jen na náhradu škod na některých druzích majetku a jen na škodu způsobenou vybranými druhy zvláště chráněných druhů živočichů. Je tomu tak proto, že vybrané druhy živočichů mohou způsobit markantní škody na hospodářských zvířatech či zemědělských kulturách, a je zde důvodná obava, aby to nevedlo k jejich, byť nelegálnímu, vybíjení.⁵⁴

Kompensaci škody pak lze považovat za specifický způsob ochrany těchto druhů, u nichž je třeba zachovat je v naší přírodě, do níž odedávna patří. Je to součástí snah o zachování ekosystémů a druhové rozmanitosti v naší přírodě, což je celospolečenský zájem souvisící i s dodržováním některých mezinárodních úmluv v oblasti ochrany

⁵³ *Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 1 As 50/2010 – 101 ze dne 5. října 2011*

⁵⁴ *Důvodová zpráva k zákonu o poskytování náhrad*

přírody (Úmluva o biodiverzitě, bernská Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a jejich přírodních stanovišť, bonnská Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů).⁵⁵

A je to právě výkon rybářského práva, jehož cílem je podpora života a biodiverzity na vodních plochách jako jsou řeky, potoky, jezera a pod. Jednostranná podpora poskytování náhrad za škody na chovných rybnících oproti rybářským revírů by pak ve svém důsledku měla za následek právě snížení biodiverzity ve vodních tocích. Biolog Christer Olburs jej dokonce charakterizoval jako „katastrofu pro rybí faunu, fiasko pro ochranu ptáků a skandál pro politiku ochrany prostředí“.⁵⁶ Ve Francii došlo v důsledku predačního tlaku kormorána velkého k rušení rybníků, vysoušení vodních ploch a jejich přeměnu na pole. Došlo tak k významné ztrátě hodnoty biodiverzity, a to především v oblastech Natura 2000 tvořených rybníky.⁵⁷

Uživatelé rybářských revírů, pod tlakem náletů zimujících kormoránů, cíleně usilují o vylovení rybí obsádky v podzimních měsících z rybářských revírů. V jarních měsících pak vypustí obsádku novou. České vodní toky tak přestávají být svébytným životaschopným ekosystémem a stávají se postupně jen velkým „bazénem“ do kterého se z jara vypustí rybí obsádka a na podzim se opět sloví. To je bezesporu jev negativní a právní úpravou nezamýšlený.

V poslední řadě pak jde koncepce zákona o poskytování náhrad proti samotnému účelu tohoto zákona. Poskytování náhrad za škody způsobené zvláště chráněnými živočichy je motivováno především starostí, aby nedocházelo k vybití těchto živočichů. To se však, minimálně v případě kormorána velkého, míjí zcela účinkem. V České republice je přes 2000 rybářských revírů⁵⁸, které za škody způsobené kormoránem a vydrou nedostanou žádnou náhradu. Uživatelé těchto rybářských revírů pak logicky vyvíjejí tlak na orgány státní správy při udělování výjimek na odstřel kormorána velkého. V některých zemích Evropské unie jsou pak zavedeny programy na řízený odstřel kormorána.

SCHIZOFRENNÍ ZÁKONODÁRCE

V budoucnu bude jistě velice zajímavé sledovat judikaturu, která se k zákonu o poskytování náhrad vytvoří. Soudům tak náleží nevděčný

⁵⁵ *Tamtéž...*

⁵⁶ *Situační a výhledová zpráva – ryby, Ministerstvo zemědělství, Praha, s. 23, ISBN 978-80-7084-978-1*

⁵⁷ *Situační a výhledová zpráva – ryby, Ministerstvo zemědělství, Praha, s. 26, ISBN 978-80-7084-978-1*

⁵⁸ *Situační a výhledová zpráva – ryby, Ministerstvo zemědělství, Praha, s. 3, ISBN 978-80-7084-978-1*

úkol rozlousknout výše nastíněný oříšek a vyjevit nám vůli zákonodárce podobně jako bájný orákul sděloval lidstvu vůli bohů. Nejedná se o nic snadného, neboť vůle zákonodárce trpí určitým schizma.

Na jedné straně nám legislativec sděluje, že se u škod způsobených zvláště chráněnými živočichy hradí pouze škody na majetku a že volně žijící živočich není majetkem. Na druhé straně nám tentýž zákonodárce prostřednictvím jím vydaných právních předpisů říká, že škodu na rybách v rybářských revírech (tedy na volně žijících živočiších) vymáhá uživatel rybářského revíru a že rybou, dle zákona o poskytování náhrad, se rozumí i ryba v rybářském revíru. Přestože je posledně jmenované předmětem logické kontroverze (viz výše), účel, který poslancecká sněmovna změnou tohoto ustanovení sledovala je zřejmý.

Nám ostatním nezbyvá než soudcům v hledání pravdy popřát hodně štěstí.

Literature:

- Čechura V., Komentář k zákonu o myslivosti, ČMMJ, Praha, 2002, ISBN 80-990754-9-5
- Fiala J., a kol.: Občanské právo hmotné, 3. Vydání, MU Brno, Brno 2002, ISBN 80-210-2793-2
- Hemelík T., Rybářství a právo, Orac, Praha, 2000, ISBN 80-86199-14-2
- Pavlíček V., Hřebejk J.: Ústava a Ústavní řád České republiky Svazek 1: Ústava ČR, Linde, Praha 1994, ISBN 80-85647-38-9
- Pavlíček V., Hřebejk J., a kol.: Ústava a Ústavní řád České republiky 2. díl: Práva a svobody, Linde, Praha 1995, ISBN 80-7201-000-X
- Prchalová J., Právní ochrana zvířat, Linde, Praha, 2009, ISBN: 978-807201-763-8
- Šilar J., Böhm A.: Vodní zákon a související předpisy, Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 1979
- Švestka J., a kol.: Občanský zákoník – komentář, 9. vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, s. 397 ISBN: 80-7179-881-9

Contact – email

Zbynek.Lubovsky@mze.cz